

Euskaldun gorputz sendo ta bihotz ezti versus Euskaldun guduzale¹

**Jon Miranderen pentsaera
poetiko-politikoari buruzko
gogoetarako elementuak**²

Aurélie ARCOCHA

Bordeaux Montaigne Unibertsitatea

-
- [1] *Euskaldun gorputz sendo ta bihotz ezti* erramoldeari buruz: ikus artikuluan urrunago Jon Mirandek Caracaseko *Irrintzín* 1959ko abenduaren 12an agertu zuen *Euskaltasun erromantiko baten alde* testuaz ari garelarik.
- [2] Esker bizienak bihurtzen dizkiegu: Txomin Peilleni eskaini dizkigun Miranderen dokumentu originalengatik; Iruñeko Pamiela argitaletxeari eta bereziki Txema Aranazi Miranderen inguruko argazki batzuen digitalizazioaren bertsio hobetua eskainirik; Euskaltzaindiari Miranderen gutuneriaren kontsultatzeko eta agertzeko baimena eman digulako eta esker bereziak Bilboko Azkue Bibliotekako Pruden Gartzinari artxiboen bilaketan eman digun laguntzaz; Ellande Duny-Pétréri Mirandek *Enbatan* frantsesez idatzi zituen iritzi-artikulu guztiak, berak digitalizaturik, helarazi dizkigulako; Iñaki Aldekoari artikulua honen euskarazko bertsioa *Eganen* agertzeraz bultzatu gintuelako eta Koro Segurolari haren laguntza preziatua gabe ez zelako artikulua hau agertzen ahalko.

Oharrak: 1. Hemen euskaraz agertzen den artikulua aurretik frantsesez agertu zenaren egokitze eta osatze bat da (Arcocha, 2020, 291-312. or.). Frantsesezko bertsioaren aurretik ingelesezko bertsio laburragoa izana da (Arcocha, 2018, 249-269. or.). 2. Artikulu honen “diptiko” bezala kontsidera behar da hemen agertzen ez den Txomin Peilleni guk 2017an espresuki eskatu genion frantsesezko testigantza: “L’itinéraire de Jon Mirande Ayphars horo de Spengler jusqu’au nazisme”. Peillenen testigantza irakurtzeko, ikus Peillen 2020 (313-321. or.) eta ingelesezko itzulpenaren irakurtzeko, ikus Peillen 2018 (270-277. or.).

Jon Mirandek (1925-1972) Parisen bertakotutako zuberotar euskaldunak zituen gurasoak. Arago Lizeoan ikasi eta filosofiako *baccalauréat* (baxoa) 1943an eskuratu zuen, eta Finantzen Ministerioan erredaktore hasi zen gero,³ Paris okupazio-indarrek liberatu baino lehentxoago.⁴ Euskara ikasi, eta hizkuntza horretan idatzi zuen bere lehen poema, hogeita bi urte zituela.⁵ Hamarren bat hizkuntza zekizkien gutxi-asko ondo, eta gutun ugari trukatu zituen atzerriko hainbat pertsonarekin. Alemanaz, gaztelaniaz, ingelesaz eta hizkuntza klasikoez gainera, beste hizkuntza asko ere bazekizkien, hala nola gotikoa, nederlandera, bretoiera, galesa, kornubiera eta gaelera (Peillen, 1976, 20. or.). Hortaz, Mirandek sarbide zuzena zuen testuetara. Itzultzaile trebea ere bazen, eta egile europar askoren lanak itzuli zituen, batez ere poeta ingeles eta eskoziarrenak eta prosalari irlandarrenak (Peillen, 2012, 169. or.). Miranderentzat, itzulpena sormenaren akuilua zen (Jaka, 2010, 253. or.), euskal literaturari oxigeno pixka bat emateko modua, moral burgesak, Miranderen iritziz, sobera hesituta eta Mendebaldeko mundua markatu zuten mugimendu estetiko handiez gabetuta baitzeukan euskal literatura. Mirande erromantizismo tragikoaren zalea zen Txomin Peillenen iritziz (Peillen, 2012, 169. or.).

Miranderenean, literatura-sormena eta -itzulpena bata bestearekin estu-estu lotuta daude berez eta izatez; izan ere, hura izan zen Eduardo Gil Beraren ustez “el primer escritor vasco moderno en entender la traducción literaria como labor creativa y original, no sujeta ni mediatizada por exhibiciones ni didactismos” (Gil Bera, 1991, 55. or.).

[3] Peillen in Gherardi 2020, 313. or.

[4] Gure iritziz, Miranderen biografia molde fragmentarioan baizik ez da ezaguna gaur egun. Alain et Christian Angelié Miranderen ilobek elementu berriak ekarri zituzten 2012an (Peillen, 2012, 17-30. or.). Horrez gainera, Miranderen *Haur besoetakoa*-ri buruz elementu berri garrantzitsuak ekarri zituen 2018an Amaia Elizalde *Jon Miranderen Haur besoetakoa (1970) modernitate ukatua* deitzen den bere doktorego tesian.

[5] Peillen, 2012, *Jon Mirande, olerkaria...*, XXIII. or.

1950-1960ko urteetan, Mirandek Euskal Herriko giro intelektuala astindu zuen bere poemen, itzulpenen eta saiakera laburren bidez, denak ere Paristik bidaliak eta Baionako aldizkarietan argitaratuak, edo mugaz bestaldean, Donostian, frankismo bete-betean, edo are Hego Amerikan, artean hantxe baitzeuden Francoren diktaduratik ihesi erbesteratutako euskaldun abertzale asko. Mirandek asaldura eragiten zuen bere burua “nazi” gisa aurkezten zuelarik Bigarren Munduko Gerla bukatu zenetik hain laster, bizi-bizian zeudelarik memorietan (bereziki Iparraldean) Hitlerren porrota, aliatuen garaipena, ahantzi gabe Jose Antonio Agirre erbestean zegoen Eusko Jaurlaritzako lehendakariak aliatuen alde egina zuela (Mees, 2006, 45. or., 55. or.), *Shoah* eta genozidioaren planifikazio industrialia, Pétainen garaia, kolaborazioa, frantses erresistentzia...

Mirande 1973ko urtarrilaren hasieran hilik aurkitu zuten haren arreba eta koinatuak. Medikuaren agiriaren arabera, 1972ko abenduaren 28an hil zen. Christian eta Alain Angélié iloben esanetan “Forensearen txostenak dio: Jon Mirande 1972ko abenduaren 28an hil zitekeela eta irentsi alkohol eta barbiturikoak nahikoak izan zirela heriotzaren emateko. Ez zen, agian lehen aldia horrelako nahasketa egiten zuela; ez da argudiorik esateko ‘ixtripua zela’ edo bere buruaz beste egin zuela [...]” (Peillen, 2012, 27. or.). Goulven (edo “Goulvenn”) Pennaod-ek (Georges Pinault, 1928-2000) ere ez zuen Mirandek bere burua hil zuela uste: “Pennaod no cree que se hubiera suicidado; él lo vio por última vez el jueves anterior en el café “Nemours”, como siempre... ‘me dijo que no sabía qué iba a hacer en Navidad... estaba muy bien, en forma...’” (Gil Bera, 1991, 36. or.). 1972ko maiatzean, hil baino zazpi hilabete lehenago, Mirandek psikasteniatatik Châteaulin-eko *Kerfriden* klinika psikiatrikoan egonaldia egin zuen Goulvenn Pennaod bere adiskidearen aholkuz. Hango buru zen Guy Étienne neuropsikiatrak (alias “Abanna”, Peillenen zitazioan “Abana”) eskatu ziolarik harentzat zer zen bizitzan garrantzizkoena “écrire” erantzun zion. Txomin Peillenen hitzetan: “Azken etsialdia 1972ko maiatzan izan zuen; Abana bretoin medikuaren gana eraman zuen Châteaulin-era G. Pennaod bere zaindari hobereenak. Abana-k zer zen harentzat lurrean garrantzi handiena zeukana galdegin zionean: idaztea, erantzun zuen berealaxe (bazuen lau urte ez zuela euskaraz idatzi, eta frantsesez egitea tradiketa bat bezala baztertu zuen)” (Peillen, 1976, 11-29. or).

Hori dela eta, Peillenek hauxe eranstu du:

Jon hil baino urtebete lehenago, etxera azaldu zitzaigun emazte bat, haren laguna omen zena, gordetzen, ezkututzen ziguna. Telefonuan uste gabetarik harekin gertatu nintzan, lankidea baitzuen; eta andere hori, L.B. [gure oharra : Louise Blenny], nere idazlan bat atezaintegian uzteko ordez etxera etorri zitzaigun. Emazte horrek gauza askoren artean esan zigun Jonek bere lo egiteko erremedioak ez zituela hartzen, baina izkututzen nonbait. Gure adiskide gaskoin Tauziac-ek Jon hilik aurkitu duenean, lau erremedio tubu hutsik zeuden eta gure adiskide maitea han zetzan hamasei egun haietan hilik. [...] segurantza guziak ditugu, zoritxarrez, bere buruaz eta Euskal Herriaz etsiturik hil dela, hil baino hilabete t'erdi lehenagoko karta batetan kondatu didan bezala. (Peillen, 1976, 363-364. or.).

Emilio Lopez Adan historialariaren arabera, Mirandek historia “‘ario’ mitifikatu” baten barruan kokatu zituen euskaldunak ideologikoki. Haren iritziz, Mirandek paganismoa beretu izana eta zeltismoari eta druidismoari egiten dizkion erreferentziak haren antikristautasunaren ondorio dira, eta, alde horretatik, bahe ideologiko bera aplikatuz interpretatu beharrekoak:

Hasteko, euskaldunak europar jatorrizko herrien artean kokatu zituen eta beraien historia ‘ario’ mitifikatua gureganatu. Mirandek hamaika aldiz erabili zuen prozedura hori. Jatorriz, euskaldunak omen dira lehen populuetarikoak, munduaren ikusmolde pagano eta magikoa zuten sartaldeko herri-aztien partaideak; paganismoaren gureganatzea eta erreferentzia zeltiko ugariak, druidaz moztortzeko mania barne, hortik ikertu behar direla uste dut. Kristautasuna ‘Orienteko doktrina afrikatarr-kamita’ omen da, eta Sartaldeko herrien paganismoa ‘keltek eta germanoek’ defendatu zuten. Horiek hola, erligiotik arrazara aise pasatzen da; Mirandek euskal arrazaren existentzia ukatzen zuen... arraza europarraren jatorrizko partea garela esateko. (Lopez Adan, 1998, 51. or.).

Atariko gidalerroon ondoren, Miranderen pentsaera poetiko-politikoari hurbilduko gatzazkio hiru ardatz laburren bidez: Miranderen “Euskadi Handia”z hitz eginen da lehenik. Hor, Roger Hervé kartografoak Miranderengan ukan zuen eragina eta Saint-Loup-en “haragizko aberiak” aipatuko dira. Bigarrenik, Mirande eta “völkisch aktibismoa” konbokatuko dira, Mirandek, bakarrik edo Roger Hervérekin, garaiko euskal aktore politiko batzuekin ukan zituen eztabaidak aipatuz; zati horretan, Mirandek “Vascones inquieti”en inguruan dituen ideietan sakonduko da. Azkenik, Miranderen hiru sorkuntza-lan hautatu dira ilustrazio gisa, gertariaren edo guduzalearen irudia nola azaltzen den ikusteko.

I. “Euskadi Handia”

Roger Hervé kartografoa eta Mirande

1952ko azaroaren 10eko gutun batean, U.F.A.T.erako “Euskadi Handia” gaitzat harturik idaztekoa zela azaldu zion Mirandek Ibiñagabeitia adiskideari, eta, gaiak ikertzen hasia zela erranez. Patri Urkizuk Susan 1995ean argitaratu zuen *Jon Miranderen gutunak (1948-1972)* edizioan oinarritu gara aipamen bibliografikoei eta gutuneriaren euskarazko ortografiari doakienez. Baina urrunago segitu aitzin, aitzina argi dezagun siglen bidez agertzen den U.F.A.T. zeren euskal iturriek ez dute nehon argitzen eta guk ere artikulu honen aurreko bertsioetan (2018; 2020) ez genuen lortu, nahiz bilatu, argitzea.

Urkizuren edizioan bilduak diren Miranderen euskarazko gutunetan U.F.A.T./UFAT siglak behin baino gehiagotan agertzen dira. Ibiñagabeitiari zuzentzen dizkion gutun horietan Mirande beti molde enigmatikoan mintzo da U.F.A.T.ez ari delarik. Halere, nahiz Mirandek informazio guti azaldu, gauza batzuk jakiten dira.

Miranderen eskutik jakiten da, adibidez, “Frisian” agertzen den aldizkaria dela, beste xehetasunik gabe, eta Mirandek berak artikulu bat argitaratu gogo duela bertan: “‘Euzkadi’ erdaraz idatzi nuen artikulua Fryslânko aldizkingi batean agertuko da laster” (23. gutuna, 1951 VII 18?, Mirande in Urkizu 1995, 38. or.). Ulertzen da ere 1950 hamarkadako lehen urte horietan Frantzian debekatua daitekeen aldizkaria dela, Mirande irakurriz jakiten baita Belgikatik Frantziara klandestinoki pasarazi behar den aldizkaria dela: “U.F.A.T.en ingurraztia ez gal: balio aundia du, ezen Laterri-Ertzaintzak galerazi berri du. Mugazaiñek gelditu dituzte, Belgika-France arteko muga banaka asko. Urdeak” (41. gutuna, 1952 I 13, Mirande in Urkizu, 51. or.).

Miranderen idazteko moldeari esker aldizkariaren tonua eta ideologia ere jakin daitezke. Bazterrak harrotzen dituen aldizkari hori (irakur 44. gutuna osoki) “nazitarrek” argitaratzen dutela azpimarratzen du Mirandek berak harroki: “Erakutsi al duzu UFAT (sic)-aren argitalpena beste Euskotar batzuei? [...] Zoritxarreko agerkari orrek oso asarretu bide ditu: [...]. Prantzesak, nazitarrek argitaldu dutelako” (44. gutuna, 1952 II 7, Mirande in Urkizu, 54. or.). Hilabete batzuk berantago jakiten da Miranderen helburua U.F.A.T aldizkarian “Euskadi Handia”ri buruz idaztea dela, eta, ondorioz, dokumentazio-lanetan ari dela: “Nire azken idazkian

nionaz, erderaz (eta euskaraz ere) lantxo bat egin gai dut, U.F.A.T.erako: Euskadi Handiari buruz. Ikerpenetan asi naiz dagoeneko” (58. gutuna, 1952 XI 10, Mirande in Urkizu, 65. or.).

Aurreko gure bi artikuluetan (2018; 2020) U.F.A.T. aldizkariak argitzen ahal izan ez genituen puntuak hemen argi ditzakegu. Berrikitan doktorego tesi baten bidez (Carney, 2014) Léchiagat-en diren Olier Mordrelen artxiboaren katalogoaren (*Catalogue des archives Olier Mordrel*) kontsultaren bidez jakiten da U.F.A.T. “Union fédérale anti-totalitaire”ren akronimoa dela, *Sauvegarde de l’Occident* eta aldizkari horren burua Roger Hervé dela.

Historialari eta geografo famatua eta BnF-ko “Cartes et Plan” sailean kontserbatzailea den (1945-1969) Roger Hervé “Bernard Delesalle” izen-goitiaren atzean gordetzen da U.F.A.T.eko buru bezala (“Glemarec” eta “Katuvolkos” druida-izena ere erabiltzen dituelarik izengoitizat besteak beste).

Peillenen bidez badakigu Jon Mirandek “astelehen eguerditan” “Hervé Glemarec ‘Delasalle’ bretoi pentsatzailea” ikusten zuela (Peillen/*Gero*, 17. or.). Txomin Peillenek euskaratua dukeen “De viris illustribus: Mirandetar Jon” Pennaoden testigantza bidez, berriz, jakiten da noiz eta nola ezagutu zuen bere adintsukoa zen Mirande eta nola biek ospe handikoa zen Roger Hervéren ezagutza egin zuten. Pennaodek Mirande 1947ko abenduan, Rennes-eko karrikan zen “Librairie Celtique”n, lehen aldikoz gurutzatu zuela dio, bretoieraz hitz egin zutela eta solasean elkarrekin hasiz “oraino gogaideago” zirela ohartu zirela, elkarrekin partekatzen zituzten ideientatik. Azpimarratzekoa da aurreko generaziokoak diren Roger Hervék eta Morvan (Maurice) Marchalek (1900-1963), Pinault eta Miranderengan duten eragin ideologikoa eta begi-bistan atxikitzekoa Hervék, Marchalek, Pinaultek eta Mirandek 1947-1948 urteetarik aitzina Parisen eraikitzen duten “laukote”ak Miranderen pentsamoldean ukan dukeen inportantzia. Pennaod/Pinaulten hitzak eraginkorrak dira:

Frantziari, errabiatuki, sekulako gorrotoa genion; kristautasuna eta beste judukeriak erautziak izan behar zirela, ohorea eta guda bertute bezala landuak izan, neskak izorratuak, gaiztaginak deseginak eta azkenean “indarra garaituko da”! Halaxe hasi zen, hodeirik gabe eta beti kartsu iraun behar zuen adiskidantza. [...]

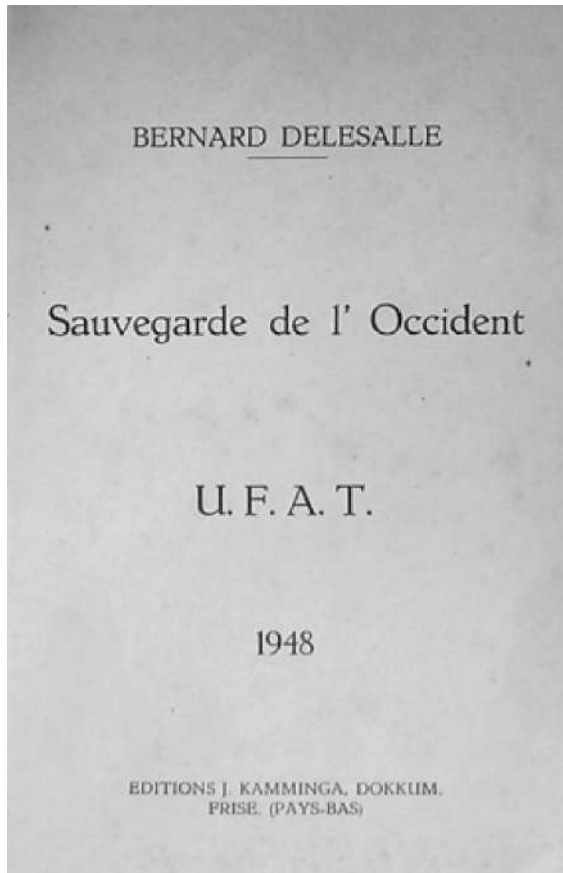
Garai hartan bi abertzale bretoin handien ezagutza egin genuen: Roger Hervé, ezizenez Herr Professor Glemarec, Spengler filosofua ezagutarazi diguna; Morvan Marchal, abertzale bezala nire gisan presondegiratua,

aintzinean arkitektu handi izana, Breizh Atao bretoin abertzale alderdiaren eraikizale eta orduan delineante marrazkigile. Biek, bi gazteoi, beharrezko genuen politika irakaskintza eman ziguten; geroztik, bi zahar eta bi gazteen adiskidantza ez du Miranderen eta Marchal-en heriotzak baizik bakandu. Egun on eta gaiztoetarako, bizirik dago oraindik Glemarec, guri bere Edesti jakintza berdingabea eskainiz. (Pennaod in Peillen/Gero, 1976, 272-274. or.),

Institut de Documentation Bretonne et Européenne - Breton and European Digital Library-n aldizkari horren 1948ko ale bakar bat badago. Ale horrek interes berezia du Europako 46 estatuek formatzen duten federazioaren errepresentazio kartografikoa badaukalako bi orritan zabaldua.

Mendebaldeko Europar Batasuneko Mapa - *Carte de l'Union Européenne Occidentale*
(Bernard Delesalle-Roger Hervé in *Sauvegarde de l'Occident U.F.A.T.* 1948)
Institut de Documentation Bretonne et Européenne

Bernard Delesalle-Roger Hervéren *Sauvegarde de l'Occident* U.F.A.T. (Azala)
Institut de Documentation Bretonne et Européenne

Ondorioz, 1952ko azaroaren 10ean Ibiñagabeitiari Mirandek diolarik Euskadi Handiaz “ikerpenetan” hasia dela eta bere “lagun geographu eta historialari baten aolkutik” dabilela jakiteko nolakoa beharko lukeen eremu zabal horrek izan, badakigu haren iturria Roger Hervé, alias Glémarec, alias *Sauvegarde de l'Occident*. U.F.A.T. argitaratzen duen “Bernard Delesalle” dela...

Ibiñagabeitiari bidalitako gutun horretan Mirandek aipatzen duen “Euskadi Handia” lau eremu handiz egina da: 1. Bizkaia Handia; 2. Nafarroa; 3. Bearno eta 4. Gaskuina (Mirande in Urkizu, 1995, 65. or.).

1952ko azaroako gutun horretan Mirandek Ibiñagabeitiari eskatzen dio ea zer dioen geopolitikoki hor, zirriborro baten moduan, aurkezten

APPENDICE.

On trouvera ci-contre un projet de „FEDERATION OCCIDENTALE”, capitale BRUXELLES, par l’union de plusieurs groupements régionaux d’états autonomes. Les limites de ces états ont été établies sur une base essentiellement populaire, d’après le tracé soigneusement relevé des anciennes divisions ethniques du haut Moyen-Age — époque de la formation de la communauté occidentale (VIIIe—XIe siècles) — telles qu’elles se sont maintenues dans l’usage courant et qu’elles ressortent de la tradition historique encore vivante (frontières dialectales, coutumes et institutions locales, psychologie collective et folklore, etc. . . .). Le principe a été rigoureusement adopté de la transcription du nom de l’état et de la capitale chacun dans sa langue nationale.

Ces différentes unités locales trouveront place normalement, à l’intérieur de la Fédération, en des groupements régionaux plus vastes ou „Sous-Fédérations” qui seront constituées d’après leurs diverses affinités. La répartition définitive de ces sous-groupes reste à établir. Par exemple, selon la langue: une „Sous-Fédération Celtique” (ALBAINN, EIRE, CYMRU, BREIZ), une „Sous-Fédération Nordique” (ENGLAND, VLAANDEREN, NEDERLANDEN, NEDERSAKSEN, GREAT FRYSLAN), une „Sous-Fédération Occitane” (AQUITAINE, GASCONHA, LENGUADOC, GRAN CATALUNYA, PROUVENÇO), etc. . . . Sans excepter des unions plus restreintes alliant par exemple toutes les nations de souche basque (EUKADI, GASCONHA) ou de parlers galiciens (GALIZA, PORTUGAL), sardes (CORSICA, SARDEGNA), romanches (RETIA, FURLANI), finnois (SAME, SUOMI)

De point de vue de la géographie, on peut envisager des groupements d’un autre ordre: une „Sous-Fédération Nord-Atlantique” (ISLAND, ALBAINN, NORGE), une „Sous-Fédération Baltique” (DANMARK, OSTMARK, GAUTALAND, SVEALAND, SUOMI), une „Sous-Fédération Rhénane” (NEDERLANDEN, LORRAINE, FRANKENLAND, SCHWABENLAND, RETIA), une „Sous-Fédération Padane” (PIEMONTE, LOMBARDIA, FURLANI), une „Sous-Fédération Méditerranéenne” (AL-ANDALUS, GRAN CATALUNYA, CORSICA, SARDEGNA, TOSCANA, LAZIO, PUGLIA, SICILIA), etc. . . .

Bernard Delesalle-Roger Hervéren *Sauvegarde de l’Occident* U.F.A.T.

Etnien Europaz gogoeta kartografikoa (13. or.)

Institut de Documentation Bretonne et Européenne

dion Euskadi Handiaz (“Zer deritzozu?”), azalduz Krutwigekin egon dela eta hark “lan batzu egin ditu(ela)” (Mirande in Urkizu, 1995, 65. or.). Ondoko urteko hilabeteetan ere Krutwig gurutzatzen du Parisen, 1953ko apirillean, adibidez, eta oraindik Parisen den Ibiñagabeitiari idazten dio:

Dathorren igandean (19: IV) nire etxera ethorri nahi ba ziña, atsegin handi handi bait egin zienezadake, artsaldeko ohi-tenorean. *Idazkiz* jakin araz iezadazu othoi, jinen zarentz ala ez, Krutwig ere deituko dut, botzik ikhusiko duzulakotan bainago, Singaporeratu baino lehen. (66. gutuna, 1953 IV 13, Mirande in Urkizu, 1995, 73. or.).

16			
38.	SICILIA	..	: Palermo
39.	SARDEGNA	..	: Cagliari
40.	CORSICA	..	: Corte
F. FEDERACION IBERICA — centre ZARAGOZA.			
41.	EUZKADI	capitale	: Iruna
42.	GRAN CATALUNYA	..	: Barcelona
43.	CASTILLA	..	: Madrid
44.	GALIZA	..	: Sant' Jago de Compostela
45.	PORTUGAL	..	: Lisbôa
46.	AL-ANDALUS	..	: Gharnata

Editions anglaise, allemande et espagnole sont en préparation ;
éditions en autres langues suivront.

Bernard Delesalle-Roger Hervéren *Sauvegarde de l'Occident* U.F.A.T
Iberiar Federazioa (16. or.)
Institut de Documentation Bretonne et Européenne

Txomin Peillenen ustez Krutwigen *Vasconian* Roger Hervéren eragina bada Krutwig zuzenean egon zelako Parisen Miranderekin eta bai, Peillenek dioen eran “Hervé Delasalle” (sic)-kin, hots, Roger Hervé, alias Bernard Delessalekin:

1959-1962 urteetan joera horrek Jonen idaztankera kutsutu zuen. Urte haietan zen Parisera azaldu Sarrailh de Ihartza idazlea, eta Luis de Villa-

sante lapurtar klasikoaren alde mintzatu. Jonek ez zion bizkaitarrari hizkuntza joera baizik mailegatu, jesan, baina harek, aipatu gabe, “Vasconia”-ren ideia batzuk zor dizkio; ez zen alperretan bizkaitarra bretoin pentsatzaile batzuekin ibili (Hervé Delasalle (sic) eta Raude) (Peillen/*Gero*, 1976, 36. or.).

Baina, nahiz Mirandek dioen Krutwigen proiektu geopolitikoarekin bat egiten duela, “lur-eremuak direlarik kontuan beintzat”, sumatzen da Mirande “enda”-ren gaiaren inguruan kilika dela. Harentzat “anthropologia” (“arraza” bezala ulertu behar dena), ideologikoki oinarritzko puntua delakoz.

Ibiñagabeitiarekin Bocaccioaren itzulpenetaz buruz buru mintzatzeko helburuarekin (horregatik dio gomendatzen ‘goizik’ heltzeko), baina bereziki taldean hizkuntza hautuez hitz egiteko, bai eta “Euskadi Handi”-aren ikuspegi geopolitikoaz, Mirandek erabakitzen du Krutwig, Ibiñagabeitia, Txomin eta Robert Peillen anaiak bere Pariseko pisura 1952ko azaro horretan, igandez, gomitatzea:

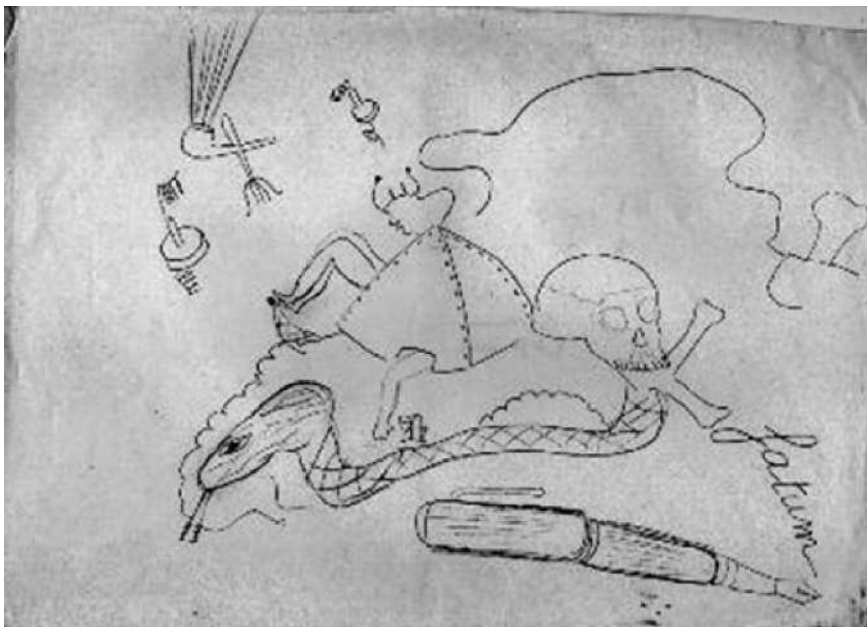
Bainan, nere aburuz, ezin onart dezakegu edozein jende edo enda Euskaldun bezala. Anthropologiaren ikusgunetik ikertu bear ditugu, beraz... Euskadi andiko etorkizun lurraldeok.

Gauza honetaz guztiaz, igandean mintzatuko gera - baita Bocaccio-ren itzulpenetaz er. Goizik etor zakizkit, beraz. (58. gutuna, 1952 XI 10, Mirande in Urkizu, 1995, 65. or.).

Miranderen ikuskera kartografikoen espezifikotasunaren berri ematen digute lerrook. Hamaika bat urte geroago, 1963ko urrian, *Vasconia* argitaratu berritan, Ibiñagabeitiari idazten dion gutunean Mirande argi eta garbi Krutwig-engandik aldendua agertzen da ideologikoki nahiz estimatzen duen eta bere adiskide bezala kontsideratzen duen:

Krutwigen liburua izan nuen, bai eta irakurri ere dut [...] Puntu askotan Krutwigekin irizkide nintzake: euskeraren garrantzi ezinagoa, “Euskalerrri *irredenta*-ren berriz irabaztea etc. Bainan ezin uka daiteke egillearen ideologia oinarrikoa marxistena dela. Nik ezin onar dezaket ideologia hori, Europatarra eta Europazalea naizen aldetik [...] Bainan marxismo utsa, Aleman judu batek asmatu sasi-philosophia, uste dut oso kaltegarri datekeala, guretzat. Ez dut miresten Krutwig lilluratzen badu Semitismuaren azken ekoizpen orrek, bera ere -dakizun bezala- *arraza autetsi*-ko seme baita parteka beintzat. Orrengatik ere, adiskide dut... bainan ez errikide, eta ez dut ziturki onartuko ark eni erakustea euskal abertzale izatea. (233. gutuna, 1964? X 13, Mirande in Urkizu, 1995, 226. or.).

Egia esatera, ez dago argi Mirandek zer urtetan idatzia duen Andima Ibiñagabeitia adiskideari bidalitako gutun daktilografiatu hori: Euskaltzaindiko Azkue Bibliotekako artxibo-zerbitzuetan “1963” urtea ageri da arkatzez idatzia; Patri Urkizuk, aldiz, “1964 ?” aipatzen du (Ibidem, 226. or.). Zer hil eta egunetan idatzi zuen, ordea, ez dago inolako zalantzarik: “urriaren 13an”. Gure ustez, gutunak 1963 inguruan idatzia behar du, Krutwigen *Vasconia* argitaratu izanaz luze eta zabal baitihardu Mirandek hartan, eta liburu horren lehen argitaraldia 1963koa baita. Geroago ere ikusiko dugunez, eztabaida ideologikoa 1964an eta 1965ean iritsi zen bere gorenera, Jon Mirandek eta Roger Hervé-k elkarrekin sinatutako bi gutunetan beren burua “activistes völkisch” gisa aurkeztu zutenean.

Jon Mirandek, *Fatum*

Jon Miranderen marrazkia lapitzez egina da, datarik gabe © Bilduma pribatua.

“Nire ustez ‘fatum’ da marrazkiaren giltza: luma idaztetik geldituko denean fatum idatziz, idazleak ez duelako beste helbururik, hilen dela; gainera burhezurrak eta beste hezur muturrak hori adierazten dute. Sugea berriz, erromantikoek sinbolo baikor gisa erabili dutelarik, niretzat sexuaz kanpo, irudimenaren eta sormenaren ikurra da, Atena jainkosaren eskuan dagoena, eta hor ihes egiten du”. (Txomin Peillen, 2020ko apirilaren 3a)

Baina nahiz bera marxismoaren kontrakoa izan Miranderi Krutwigen antikonformismoa gustatzen baitzaio “lagun on”tzat dauka oraino, *Vasconia* debekatu ondoren, 1964ko maiatzaren 2an, Mirandek Etxaideri hau idazten dio:

[...] ikasi dut, Le *Journal Officiel* irakurririk, *Vasconia* liburuaren banatzea, zabaltzea eta saltzea debekaturik dela Frantzian, *Ministre de l'Intérieur* delakoaren aginduz. Eta Krutwigek ortzaz idatzi dio ene adiskide bati: esaten du euskaldun demo-giristinoek dutela Frantziako agintariei salatu; eta lege-gizon batzuekin kontsultatu arren, ezin du ezer ere egin, eta debeku ori artu dute Frantsesek. Orain beldur da kampo emanen diotela, eta igesleku baten billa ari da... Naiz eskubiko, naiz ezkerreko, ez da on Euskaldunekin antikonformista izatea, gure mutillak orain bere gostuz ikusten duen bezala... Ironeiaz mintzo ba naiz ere, alarik ere pena diot, lagun ona baitut, gure ideiak diferenteak izan arren. (232. gutuna, 1964 V 2, Mirande in Urkizu, 1995, 225. or.)

Paris, 1969ko ekaina. Eskuinetik ezkerrera, Jon Mirande eta Goulvenn Pennaod, Jean Markale-ri *Prix littéraire de l'Alliance Bretonne* saria emateko ekitaldian (Peillenek *Eranskinean* aipaturiko pasadizoa). © Pamiela argitaletxea

Le Devenir européen... eskuin muturreko aldizkariak *Spécial Euskadi, Hommage à Jon Mirande* deitu ale berezia eskaini zion 1974an Miranderi. Yves Jeannek Mirande ebokatzen duelarik finkatzen du haren euskal abertzaletasuna “Europa etnikoan” dela kokatzen: “oui, plus d’un an déjà qui’il nous a quitté. Nous ne l’entendrons plus, de sa voix posée, nous exposer quelque théorie, ou, enflant le ton, stigmatiser les adversaires de sa Patrie basque et de son Europe, car il ne concevait la liberté de son

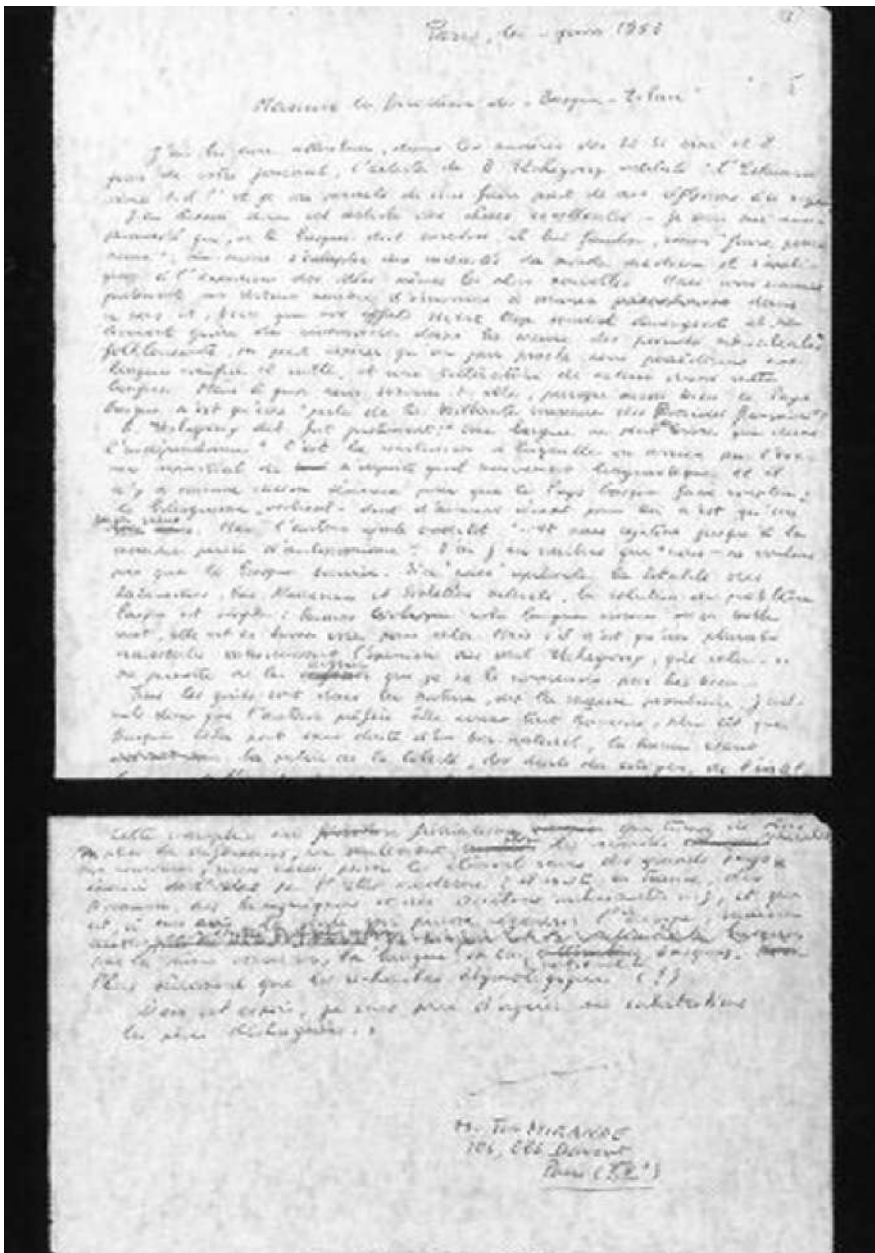

Jon Mirande
Euskaltzaindiko Azkue Liburutegiko Artxibategia

pays que dans un ensemble ethniste européen”. Zehazten du Jeannek, Mirandek ez zuela aldizkarian kolaboratu, nahiz hitzemana zion, gaixotu eta hil zelakoz: “[...] très affaibli déjà par le mal qui devait l’emporter, il nous avait, dans le dernier courrier que je possède de lui, promis sa collaboration. Le sort en a autrement décidé. Par un froid matin de janvier 73 notre camarade nous a quitté” (Jeanne, 1974, 16. or.).

Nicolas Lebourg historialariaren iritziz: “En 1972 [Jeanne] lance *Le Devenir européen*, au titre faisant référence à l’organe francophone de la Waffen-SS, païen, nationaliste breton, défendant une Europe des ethnies [...]” (Lebourg, 2017).

Miranderen ehorzketetan Yves Jeannek eta Goulvenn Pennaodek zuten, bestalde, agurtze hitleriarra haren hilkutxaren gainean egin (Peillen in Gherardi, 2020, 316. or.).

Jon Mirandek eskuz idatzitako gutun baten zirriborroa, 1953ko ekainekoa, garbira pasatu ondoren *Basque-éclair* aldizkariko zuzendariari bidali beharrekoa. B. Etchegorryren «L'eskuara vivra-t-il?» artikuluari erantzunez idatzia da gutuna. © Pamiela argitaletxea

Saint-Loup-en “haragizko aberriak”

Miranderen europazaletasuna “abertzaletasun etnikoan” oinarritzen denez, kontuan hartzekoa litzateke Saint-Loup (Marc Augier, 1908-1990) idazleak zabaltzen duen “haragizko aberriak” (*patries charnelles*) egi-na den Europaren ideia (Deschamps, 2007, 79. or.).

Miranderi buruz izanen diren etorkizuneko ikerketek argitu beharko digute alderdi hori, batez ere Saint-Loup-en lanetan, hala nola *La Gerbe* aldizkarian 1941eko irailaren 4an eta urriaren 2an argitaratutako artikulu banatan, euskaldunei, bretoiei eta beste zenbait herriri egiten zaizkien erreferentziengatik. Bestalde, Txomin Peillenen lekukotasunari esker bada-kigu Saint-Loup-ek bertatik bertara ezagutzen zuela Goulvenn Pennaod, eta *Les Nostalgiques* eleberrian inspirazio-iturritzat hartu zuela (Peillen in Gherardi, 2020, 316.or.). Peillenek Mirandez berriz dio Saint-Loup-ek *Les*

“L’Europe des Ethnies” mapa: Saint-Loup, *Les SS de la Toison d’Or, Flamands et Wallons au combat 1941-1945*, Paris, Presses de la Cité, 1975
 Hemengo iturria: Pierrick Deschamps, *Une mythologie européenne sous le signe de la croix gammée. L’imaginaire européen des patries charnelles dans les romans de Saint-Loup*, <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-00277637>

Hérétiques eta *Les Nostalgiques* bere nobeletan deskribatzen dituen talde neonazi nostalgikoekin nahiago zuela ibili edo Alain de Benoist bezalako eskuin muturreko idazleekin (Peillen in Gherardi, 2020, 321. or.).

II. Mirande eta “völkisch aktibismoa”

Mirandek ez zuen sekula ezkutatu nazionalsozialista edo, izen konposatuaren kontrakzioz, “nazia” zenik, baina irakurle eta kritikariek bakanetan aztertu dute haren iritzien norainokoa. Hori dela eta, hara zer utzi duen idatzia Emilio Lopez Adanek: “Miranderen nazismoa ez da marginal edo folklorikoa” (Lopez Adan, 1998, 46. or.). Eta Mirandek eginahal guztiak egin ohi zituen “nazi” eta “faxista” terminoak bereizteko, bere burua ahal zuelarik “nazi” bezala agertuz.

1961ean, Mirandek bi artikulu bidali zizkien frantsesez Baionako *Enbata* aldizkari politikoko militante abertzaleei “démocrates-chrétiens” edo “démochrétiens”: horrelaxe definitu zituen Mirandek orduko hartan: *Race Peuple et Nation (I)* («Arraza, Herria eta Nazioa (I)») eta *Race, Peuple et Nation (II)* («Arraza, Herria eta Nazioa (II)»). Lehenengo artikuluan, Mirandek argi esaten du ez dagoela euskal arrazarik (“race basque”), baina, horren ondoren, Euskal Herria (“peuple basque”) arraza zuri handiaren (“grand-race blanche”) parte dela adierazten du:

Ez dago euskal arrazarik, bistan denez, baina bai Euskal Herri bat, proportzio jakin batean arraza zuri handiaren edo arraza europarraren parte eta *soilik haren parte diren* arrazetakoak izan diren norbanakoz osaturik egon izan dena historikoki. Ez da nire asmoa aztertzea ea Europako zer arrazetakoak ote ziren antzinako euskaldunak (“Basques primitifs”), hau da, euskara Europako bazter honetara lehen aldiz ekarri zutenak (Larrea, 1985, 98. or.). [Itzulpena gurea].

Artikuluaren bigarren zatian, Mirandek atzera ere arrazaren ideiarri heldu, eta euskaldunei aholkatzen die ez daitezela gurutza (“se croiser”) euskal herritarren “erreserba antropologikotik” kanpokoak diren “arrazekin”, hain zuzen Europatik kanpoko arrazekin. Azpimarratzen du “europar” hitza ez duela “zentzu geografikokian” erabiltzen baizik eta “zentzu antropologikoan”.

Mirandek *Enbata* aldizkariako aurkariei erantzute aldera, beste testu subertsibo bat argitaratu zuen, *Nazionalismo hori ukatzen dut! (Je refuse ce nationalisme-là!)* izenburu adierazgarria duena (Larrea, 1985, 103-105. or.) [Guk euskaratua].

Miranderen "Arraza, Poplua eta Nazioa" artikulua 1961eko iraila Enbata-ren 6. alea. © Bilduma pribatua

Mirande aldi berean da antisemita,⁶ antikristau (Azurru, 1978) eta antimarxista, eta hori guztiz bat dator haren konbikzio nazionalsozialistekin eta zenbaitetan zuzenean iturriztat hartzen dituen Rosenberg, von Leers eta gainerako intelektual nazien ideekin.

Johann von Leers legelari nazi eta poliglota ere interesatu omen zen, Miranderen arabera, euskal hizkuntzaz (Mirande in Urkizu, 1995, 149. or). Urte batzuk Buenos Airesen iragan zituen babes hartuta, eta geroago, Omar Amin izenpean, baita Kairon ere.

[6] Ikus 1951ko otsailaren 28an eta 1951ko martxoaren 23an eskuz idatzitako gutunetan Mirandek marrazkituak dituen bi karikatura antisemitak (Euskaltzaindiko Azkue Bibliotekaren funtsak, Bilbon).

Gutunerian agertzen da Miranderen iturri intelektualetako bat izan zela Johann von Leers. Jokin Zaitegiri 1959ko maiatzaren 3an bidalitako gutun bati kasu eginez gero, Mirandek lapurtera klasikora itzuli omen zuen von Leers-en artikulu bat, aurrerago “Argentinako aleman aldizkari batean” argitaratu ziotena, eta artikulu bera gipuzkerara eta zubererara itzultzeko asmoa ere ba omen zuen (Mirande in Urkizu, 1995, 156-157. or.).

Mirandek aipatzen duen aldizkari hori *Der Weg* izango da seguru asko, geroago ere aipatzen baitu, 1957ko azaroaren 7an Koldo Mitxelenari bidalitako gutun batean:

Bertzalde, oraintxe heldu zait, Argentinat’tik, *Der Weg* izeneko aldizkaria (Dakikezun bezala hau herbertzeturik dauden nazional-sozialisten al-dizkaria da), eta orain duela bostpasei hilabete egin nuen idazlan bat dakhar: “Völküber lieferung der Basken” (“Euskaldunen mythologi-giaz”; egia erran: Barandiaran edo C. Baroja’ren euskal eta erdal-idazkien itzulpen bat baizik ez da, funtsez). Zoritxarrez, ale bat baizik ez daukat, eta hemen salgai ez baita, ezin igor diezakezut. (Mirande in Urkizu, 1995, 133. or.).

Johann Chapoutot historialariak molde ezin argiagoan azaltzen du nolakoa den antisemiten ustezko “judutar konplota”, eta gogorarazten du nola Hitlerrek molde harrigarrian laburbiltzen duen asmakeria hori: “Saul judutarrak Paulo sortu du, eta Mardochai-k Karl Marx”. SSen faszikulu batek salatzen duen “konplot judeo-kristau-boltxebiko”a “Paul judutarra” eta “Marx judutarra” elkartuz aipatzen du gero Chapoutot-ek:

Saul le juif est devenu, par calcul et opportunisme politique, Paul l’apôtre. De même, le juif Mardochai, nom de famille du père de Karl Marx, s’est grimé en Marx, prophète de la subversion communiste. Le message est relayé et diffusé par un fascicule de la SS qui dénonce le complot judéo-christo-bolchevique en assimilant le «juif Paul» au «juif Marx», le «Prolétaire de tous les pays, unissez-vous» aux paroles de Paul dans l’épître aux Galates (III, 26-29) (Chapoutot, 2012, 476. or.).

1964an eta 1965ean, Mirandek bi gutun sinatu zituen Roger Hervé-rekin batera.

Txema Larreak bi gutun argitalpenaren aurretik paratutako euskarazko azalpen-testu laburrean dioskunez, *Le manifeste de l’ethnocratie* omen dago haien jatorrian. Manifestu hori Krutwigen inguruko pertsona bati bidalia.

Larreak dioenez:

1964ean Frantziako Gobernuak Krutwig jauna egotzi eta kanporatu zuen betikotz. Urtea amaitu aintzin eta Belgikan bizi zela nazionalismo etnokratiko baten aldeko Manifestua izkiriatu zuen “MANIFESTE DE L’ETHNOCRATIE” frisiar batekin batera. Mirande eta beste minoritate-lagun zenbaiten aburua jakin nahiean aipatu manifestua igorri zieten. Hauek, aitzitik, ezkerreko nazionalismo horren etsai azaldu ziren. (Larrea, 1985, 125. or.).

Jon Mirandek eta Roger Hervé-k bi alditan erantzun zioten manifestuari: aurrenekoan, 1964ko abenduaren 5ean, *Manifestu etnokratikoa* (“le manifeste ethnocratique”) (Larrea, 1985, 127. or.) hizpide dutelarik, zorrozki marxista den ikuspegiak okaztatzen dituela: “Dès l’abord, le point de vue strictement marxiste qui l’anime nous a rebutés” (Larrea, 1985, 127. or.); bigarrenagoan, berriz, 1965eko martxoaren 22an, diote ez dezaiketela “ideologia marxistari egokituta diren nazionalismo etniko” baten proposamenak berenganatu: “Nous ne pouvons en effet souscrire à ces propositions d’un nationalisme ethnique «adapté» à l’idéologie marxiste, au point d’en être devenu méconnaissable”. (Larrea, 1985, 129. or.).

Mirandek eta Hervé-k oso modu adierazgarrian aurkezten dute beren burua, hau da, “*völkisch* aktibista” (“*activistes völkisch*”) gisa:

Vous comprendrez aisément que nous autres, *activistes völkisch* -mûs par une toute autre inspiration et nous appuyant sur des références intellectuelles d’un poids largement égal à celui de MM. Marx, Engels et Lénine- n’avons pas à confronter davantage les principes de notre action avec ceux qui animent le camarade Krut (schow)wig! (Larrea, 1985, 127. or.).

Argi esan beharra dago *völkisch* ideiek beti ernegatu zutela Hitler (ikus Chapoutot, 2014, 240. or.). Ikus, bestalde, Nicolas Lebourg-ek dioena, “*Völkisch*” ezin itzulua da: “«*Völkisch*» est intraduisible. La racine «*Volk*» signifie «peuple», mais son sens va au-delà de celui de «populaire», dans une acception foncièrement ethnique. En sus de sa dimension mystique, populiste et agrarienne, il signifie «raciste» et à partir de 1900 «antisémite». Les *Völkischen* sont les adeptes de l’idéal du Blut und Boden («Sang et Sol»)” (Lebourg, 2017, 62. nota). Ikus ere mugimendu horiei buruz Stéphane François, *L’occultisme nazi* (2020).

Krutwigen *Vasconia* ere irakurria zuten, eta haren guztiz kontra agertzen dira “ideologia marxista” ez baitezakete onar (*Non possumus*):

en définitive, on ne peut nier que le livre *Vasconia* astucieusement présenté et bien édité, n’ait eu un effet parfois salutaire sur les somnolents

de la cause «euskadienne», par trop liés aux formes légales de la démocratie capitaliste. Ce fut là un événement marquant dans l'histoire du combat des peuples minoritaires [...]. De là à passer purement et simplement sous les fourches caudines de l'idéologie marxiste, il y a un monde ... *Non possumus* (Larrea, 1985, 128. or.).

1965eko martxoaren 22an, Mirandek eta Hervék, “Cher Ami”rekin, aldi honetan, hasten duten beren bigarren gutun horretan, egileek *Manifeste de l'ethnocratie* hartzen dute hizpide (Larreak bere azalpen-testu laburrean (125. or.) darabilen izenburu bera, alegia), lehenengo manifestu haren beste bertsio bat inondik ere, aurreneko hura bezala erantzun eta guzti itzuli zieten a giorleei:

Nous ne pouvons souscrire en effet à ces propositions d'un nationalisme ethnique «adapté» à l'idéologie marxiste, au point d'en être devenu méconnaissable. [...] Nous autres, représentants –peut-être indignes, mais enfin...– de ce qui subsiste encore des très anciennes ethnies occidentales, nous sentons en contact direct avec les aspirations, soit du monde rural paysan dans sa forme traditionnelle, soit du monde guerrier et aristocratique.

Alors que vous évoluez, tant en Frise occidentale qu'en Biscaye, vers une «dialectique» de plus en plus progressiste, nous autres, Souletins et Vannetais, nous sentons toujours plus attirés vers l'attitude «réactionnaire» de nos ancêtres, Carlistes ou Chouans. «Nous souhaitons également longue vie et succès au camarade Federico! Mais nous nous tiendrons, de près ou et de loin, résolument à l'écart de ses entreprises» (Larrea, 129-130. or.).

Horrenbestez, Krutwigekiko harremana guztiz hautsita geratu zen.

1965eko apirilaren 11n, Mirandek gutun luze bat bidali zion Ibiñaga-beitiari bera druida-jantzian ageri den argazki batekin batera, eta, hartan, Mirandek hauxe esaten du saminki:

Krutwig ere arrotzu zait: marxismuari osoki emana da (judu odolak gaiña arturik, eta saiatu da beste gaizkide batzuekin (euskaldun, bretoi, frisiarrak) bazterrak naastu bearrez. Azkenekotz, Belgikara igesi joan bear izan du; andikan ere bere judeo-euskaldungoaren alde ari da –eta azkenekotz, jakin erazi diegu, nik eta minoritate-lagun zenbaitek–, berari ta aren irizkideei, aien nazionalismu ethniko-ezkertarraren etsai agertuko giñela emendik aurrera. Ez dakit azkenekotz ulertu dutenetz ni eta nere lagunok beste arraza batekoak gerala (odolaren eta ideologiaren aldetik), eta ez degula geiago norbait kidetzat onartuko, euskera edo bretoa edo beste izkera minoritari bat ikasi duelakotan). (1965 IV 11, 239. or. gutuna, Mirande in Urkizu, 1995, 232. or.).

Vascones inquieti

1952ko *Euskaldun gudu-zalduntza baten beharkiaz* izeneko saiakeran, iraganaz gogoeta egiten ari dela, Mirandek esaten du euskaldunak, atzerriko zeinahi eragin gorabehera, ez direla sekula egiazko demokratak izan. Aitzitik, pozarekin egiaztatzen du euskaldunek, beren *enda* edo etnia babestu izan dutela beste populu batzuk baztertuz, hala nola gaskoinak, ijitoak, judutarra, agotak... Jatorrizko lurraldearen gaiari ere heltzen dio Mirandek saiakera horretan (Chapoutot, 2017, 15. or.). Hitzetan fosildurik datzan memoria ikertzeari ekiten dio gerrarekin lotutako lexikoa, esate baterako; izan ere, Miranderen esanetan, ba omen dago “ezin ukhartzuko german eragin bat euskal gerlahiztegian, beharr bada goten ganiakakoa: gudu = “katus” germanek mailegatu keltak-hitzetik; iskillu = got. skildu”. Memoria etimologiko mitologizatu hori bere idazki poetikoetan txertatuko du Mirandek.

Miranderen nostalgia *Euskaltasun erromantiko baten alde* (1959) gogoean ezin hobeki agertzen da: “Alabañan, leenago aske giñan, gure askatasuna lege kontra kendu ziguten, ergo, legez itzuli beariko digute, bein: hala eskatzen du Errien Arteko Zuzentzak” (Peillenen frantsesezko itzulpenean ‘Droit International’) (Mirande in Peillen, 2012, 166. or., 171. or.).

Jatorriaren bilaketa horretan, antzinako kartografiak ere aztertu zituen Mirandek, hala nola Baskoniako Dukerriko VII. mendeko mapak eta Nafarroako Erresumako IX. mendekoak. Horrek lagundu ziokeen Miranderi, Parisen Roger Hervéren zuzendaritzapean, eta beste kide batzuekin, Europako 46 estatu etnikoez, eta haren kasuan “Euskadi Handia”z, zeramaten (zeramaten) gogoeta kartografikoa –nazionalsozialista den ikuspegi batetik– zehazten (ikus U.F.A.T.ek azaldu mapa). Imajinario horren barruan ikertu zuen, hain zuzen, “odol garbiko Euskaldun” “garbi”engandik datorren ondarea: “Odol garbiko Euskaldun horiek, ez ziran ez auzo on, ez bakezale, ez jasankor, bañan aitzitik bortitz, urduri, guduzale ta aundi izan naiak” (Mirande in Peillen, 2012, 173. or.).

Gudariaren zinezko arima aurkitzeko, ordea, eguneroko balioak eraistea komeni da, eta sena besarkatzea, naziek egin zuten bezala, Chapoutot-en hitzetan: “il faut revenir à l’origine, à ce qu’était l’homme germanique, son mode de vie et son attitude instinctuelle à l’égard des êtres et des choses, afin qu’il soit sauvé” (Chapoutot, 2017, 15. or.). Ondorioz, beste balio batzuk sortu behar dira, eta hamar manamendu judeo-kristauak irauli eta samurtasun eta sentimentalismo oro uxatu, hau da,

“alemaniar gizajoa” (ikus Chapoutot-ek frantsesez aipatzen duen “le Michel allemand”) suntsitu:

Les textes nazis ne cessent de pester contre cette maladie allemande supposée qu’est le «sentimentalism e», empathie mièvre qui empêche de frapper l’ennemi aussi fort qu’il frappe lui-même. Le Germain magnanime, est aussi oublieux, et il pardonne trop facilement. Goebbels est excédé par «cette maladie allemande qui consiste à céder par sentimentalisme», par cette pusillanimité émolliente et mièvre qui frappe «le brave homme allemand». Le Michel allemand, brave garçon sensible et niais, ému aux larmes par une sonate de Beethoven et vulnérable face à la malignité d’autrui, agit toujours de « manière typiquement allemande, c’est à dire sentimentale et sensible (Chapoutot, 2014, 246. or.).

Nolabait, Mirandek euskaldun endegatua du gaitzesten. Miranderen poesian ageri da irudi hori, baina orobat haren korrespondentzian eta testu ideologikoetan. Peillenek, *Commentaires [Euskaltasun erromantiko baten alde-ren frantses itzulpenari Peillenek, frantsesez ere, gehitzen dizkion komentarioak dira] deitu pasartean, azaltzen du Euskal Herrian garai batean anitz eman den erromantizismo “negartsu”aren kontrakoa dela Miranderen jarrera erromantikoa, beltza, tragikoa baita: “Certes, si certains croient encore en Pays Basque que le romantisme est sentimentalisme larmoyant, Mirande s’oppose à ce type de vision mièvre qui a inspiré et empoisonné longtemps la littérature basque et notre poète n’a gardé du romantisme que son aspect tragique” (Mirande in Peillen, 2012, 169. or.).*

Johann Chapoutot-ek nazismoaren analisisian naziek “alemaniar gizajoa”ri (“le Michel allemand”) zioten irria aipatzen duelarik, guri Mirandek “euskaldun gotor”ari, “puska ona”ri, “tipula saldari” erran genezake, dion alergía gogoratu zaigu (beti euskal maskulinitate eredugarrian oinarritua den itxura):

Alde batetik politikarien legalismuak, bestetik euskaltzaleen folklorismuak, euskaltasun berri bat sortu digute azkenengo mende erdi hontan: euskaldun eredugarria gizon gotor bat bañan bakezale bat da, puska ona, gaiztakeriarik gabeko, alai ta parregille, optimista (“baikor” ez dute esango, baitaki ezezkoa ematen bearra denean, adibidez euskal kulturazaleek laguntza zerbait eskatzen diotenean...), auzo ona, ots, notin bat oso atsegiña gizarte jolasetarako! Langille ta realista gañera, oraindar munduari egokitzen dakiena... (Mirande in Peillen 2012, 172. or.).

Irudi horren antitesia bezala agertzen zaigu euskal guduzailea. Mirandek, oldar erretorikoaren ondotik, molde enfatiko eta belikoan, erromantikotasun beltz “tragikoa” errebindikatzen du:

Adiskide maiteak, ba da ordu euskaltasun irriegangarri hori arbuiaurik beste baliosago baten moldatzeari buruz abian gaitzean. Nork ez dakus, nork ez du somatzen hori gure endaren iñakin edo karikatura bat baizik ez dela, eta eredutzat aurkezten diguten Euskaldun gorputz sendo ta biotz ezti agure beerapenaren igali ustela dela? Gorputz indarra doain ederra, noski, jo muga guren batera eldu bearrean diardun gogo bortitzari laguntzeko; berez, ordea, alperrikako da, ezer ez da: athleta uts dena, ez da abere bat baino gehiago. [...]

Euskaldunen optimismu merkea biziaren ukatze bat da, bizia tragoidia baita eta ez komoidia, gudua eskatzen baitu eta ez bake ta atsedena, eta gizona edo erri baten elburua ez delako zoriona izan bear, aunditasuna baizik. (Mirande in Peillen 2012, 172. or.).

Mirandek jarraitzen du “Aita Larramendi, Agostin Chaho, lenengo buruzagi karlistak, Arana Goiri ta beste bakan zenbait” kolektibitatearentzat pertsonaia eredugarriak azalduz.

Bukatzen du Novalis alemaniar poeta erromantikoa etsenplutzat hartuz “ametsari” oinarritzko rol aktiboa emanetz, “ametsaren bidez [...] egiaz-ko euskaltasuna ezagut (baitezakegu)”, Frantziako Argi Garaiak baino lehenagoko garai urrunetara, Erdi Arora, joanez “egiazko euskaltasuna” ezagutzeko:

Alemaniko romantiko aundi batek, Novalis olerkariak esan bezela, adimena, oldozmena “somatze itzali bat da soilki, bizi auldu, marguldu bat”. Gure ametsaren bidez, aldiz, egiazko euskaltasuna ezagut dezakegu, gure arbaso aundiek Erdi-Mendetan munduari erakutsi ziotena. Eta odol garbiko Euskaldun horiek ez ziran ez auzo on, ez bakezale, ez jasankor, bañan aitzitik bortitz, urduri, guduzale ta aundi izan naiak: aibat obe oreelakoak izan direlako, askoz eredugarriago baitutegu orduko Peru Abendano bat, oraingo Pernando Amezketarrek baño. (Mirande in Peillen 2012, 173. or.).

Euskaldun “guduzalea”, umilentzat, ahulentzat gupidarik ez duen, urrikalpenik ez duen gizarte hierarkizatu, aristokratiko baten parte da. Gizarte hotz horretan, bizitza gudu hutsa da: lehia eta jardun behar hutsa, alegia. Txomin Peillenek testuari frantseseko itzulpenari erantsen dizkion iruzkinen (*Commentaires*) artean, har ditzagun hauek gogoan: “Jon Mirande [...] avait une grande admiration pour la violence guerrière des Allemands et admirait les littératures nordiques qu’il lisait dans le texte (allemand et norois)” (Mirande in Peillen 2012, 169. or.).

III. Gudariaren hiru ilustrazio Miranderengan

Miranderen lan askotan ageri da Gudariaren irudi hori: poemetan, narrazio poetikoetan eta itzulpen-/sormen-lanetan. Irudiak haren lanari koherentzia emateko eta haren pentsaera poetiko-politikoa ilustratzeko balioko digu.

Hiru testu hautatu ditugu:

Eresi (1952). Ukitu epikoak dituen soneto horretan, Mirandek gerraren eta isuritako odolaren balioak gorapatzen ditu. Gudariak, betiere prest dagoelarik bizia (odola) “Iskilludun, ixil eta zutik” emateko eta “Guduan, lur zahar honen maitez” hiltzeko, aberrian (lurra) boteak ditu sustriak. Naturaren legeekin bat eginik ageri da erabat, eta haren bizi-zikloa etengabe hil eta piztu behar hutsa da (metenpsikosia), dramaturgia pagano baten barnean: “Aineza gal bizia, goiz batez, / Iskilludun, ixil eta zutik / Guduan, lur zahar honen maitez, / Mendietan etsaien eskutik / [...] Eguzkiek inguruz inguru / Nire soin hau, berriz sor haiduru / Hiretan lo garrez jo lezaten.” (Mirande in Peillen, 49. or.).

Baliteke testua abesti gerrazale baten itzulpen bat edo egokitzapen bat izatea. Zuhur jokatu beharra dago, beraz, Miranderen zenbait lanen inguruko sormen-prozesua lausoa baita.

Oroituz (1950). Soneto honetan, Mirandek sarraski baten osteko eszena bat deskribatzen du. Herri bat ikusten dugu suntsiturik, hiltzaile izaiteaz akiturik dauden soldaduak, bai eta emakumeak ere, bortxaturik eta hilik: “Zaldi beltzak irrintzika zeuden / sutan ziren inguruko zelhai / gorak. Hartzen genduen atsedeen / alargunen intziriaz alai. // So ziraden, bekaitz, saiak oro / giza-hiroz ok-egin beharrez. / Garoetan neska sabel naro / zaurituen odola nigarrez...” (Mirande in Peillen, 52. or.).

Mundu ilun horretan, sadismoa normaltasunaren parte da eta abusuak dira nagusi: “[...] Hartzen genduen atsedeen / alargunen intziriaz alai”. “Suak suntsitua du dena”.

Poemaren azpiztitulua (edizio batzuetan, baita izenburu nagusia ere) *Godu abestia* da⁷, eta, hori dela eta, Txomin Peillenek, oin-ohar batean,

[7] Ez *Gudu abestia*, 1998ko *Jakinen* 106. alean parte hartzen duten autore batek baino gehiagok idazten duten bezala, baizik eta *Godu abestia*, Peillenen iritziz, «Chant de guerre» itzulpen okerra da. Hortaz, gauza bera esan liteke Felipe Juaristiren gaztelaniazko itzulpenaz ere: «Canto de guerra» (cf. Jon Mirande, *Claroscuros / Ilhun-argiak*, Felipe Juaristiren itzulpena, EHU/UPV, Leioa, 1992, 112. or.).

galdea egiten du poema horren iturria ez ote den “german iturriko eresi baten oroitzapena ezen *Godu abesti* (sic) izenarekin ere ezaguna da.” (Mirande in Peillen, 52. or.). Peillenek, oin-ohar berdinean, baina frantsezko bertasioan, informazio gehiago ematen du: “Un sous-titre *Godu abestia* (sic) laisse à penser que ce poème fut inspiré par un «Chant Gothique» pour ne pas dire plus, par le *Wessel lied* allemand” (Peillen in Mirande, 2012, 52. or.). Bestalde, zehazten du: “Un de ses poèmes de 1950 *Oroituz* [...], semble être inspiré du *Horst-Wessel Lied*”.

Jirabira ugariren ostean, *Horst-Wessel Lied* hori beren ereserki ofizial bihurtu zuten SA erakundeko kideek, eta, gero, 1933an Hitler boterera iritsitakoan, baita ereserki nazional ere.

Peillenek dio, bestalde, haren iritziz Miranderen produkzioan alemaniar armadatik iristen den “poema gudulari”, edo “gerlari”, bakarra *Oroituz* dela (“Le seul poème guerrier de l’armée allemande me semble le *Oroituz* ‘In memoriam’, sous-titré *Godu abestia*, “Le chant des Goths”) (Peillen in Gherardi, 2020, 319. or.).

Iru buruak (1948), estreinakoz Patri Urkizuk argitaratua 1997an. Izenburuaren azpian, epigrafe modura, R. Hemon idazlearen bertso-lerro bat ageri da bretoieraz: *D’hon huñuweoù kaer a goter’het pell*. Euskarazko edizioan, hauxe da bertso-lerro horren itzulpena: “Urrun igesi joandako gure amets urdiñai” (Urkizu, 1997, 39. or.).

Kontakizunean, SSetako bi kide ageri dira. Haren espezifikotasunak hartaratuta aipatzen dugu hemen kontakizuna, mutur-muturreko indarkeria-giroan garatzen baita: SSetako Kurt gailena, “ipar-gazte bat iduri ederrez” jaun eta jabe da Ernst-ekin batera, hura ere SSetako kide.

Hiru buruak, hiru frantziarrenak dira –hiru erresistentereenak, inondik ere–. Hiru gizonak torturatu egin dituzte, baina bizirik jarraitzen dute torturatzaileen nahikeria krudelarengatik.

Zigor-zelaian daudela, hiru presoek heriotza-epaia jakinarazi, eta Kurtek eta haren adiskide Ernstek jolas sadiko bati ekiten diote. Bi SSek zulo banatan sartzen dituzte hiru presoak, burua baizik ageri ez dutela. Kurt bakarrik gelditzen da, eta, aitzurra eskuan, torturatu bakoitzaren burua erdibitzeari ekiten dio, itsas kanta malenkoniatsuak abesten dituen bitartean, “maitasunaz ta ontzi-ondamenez mintzo ziranak”.

Garaile nazien hoztasun eta ezaxolak, garaituenganako duten ankerkeria amaigabeak darwinismo sozialaren ikuspegiaren aplikazioa gogorazazi digu.

Gure iritziz, bi SSak, Kurt eta Ernst, bizi diren munduan, darwinismo sozialaren arauak dira nagusi: dena da lehia, eta indartsuenak dira garai-le, hamar manamendu judeo-kristauak irauli egin dira metodikoki, bai eta giza eskubideen balio unibertsalistak ere. Ahulak, garaituak suntsituak izan dira. Testuan, balio humanistak kuidado handiz zangoperatzen dira. Horrek ezinbestez dakar gogora *Alles Leben ist Kampf* film nazia, NSDAP alderdia⁸ 1937tik aurrera zabaltzen hasi zena, eta batez ere filmaren atzean ezkututzen den diskurtsoa, Johann Chapoutot-en iruzkin honetan komatxo artean ematen dena:

Cette loi vaut non seulement pour la faune, mais aussi pour la flore. Les bucoliques images d'arbres et de champs ne doivent pas nous tromper : «la forêt et la prairie luttent pour acquérir leur espace vital», l'une s'étendant aux dépens de l'autre, et réciproquement [...]. Dans ce combat pour la vie, seuls les meilleurs, ceux qui sont les mieux adaptés à la lutte, survivent: «ce qui est faible et incapable de vivre doit le céder au plus fort. La nature ne laisser subsister que la meilleure force vitale» et «c'est avec une incroyable dureté que tout ce qui n'est pas à la hauteur des conditions posées par la nature est éliminé». [...]

L'homme n'échappe pas à cette loi de la lutte: «L'homme lui aussi doit s'affirmer contre son environnement» - ce même environnement qui, comme la nature en général, est tout entier «animé par une volonté d'extermination», car la nature a fait du «combat d'extermination mortel» le «destin» de toute chose (Chapoutot, 2014, 202. or.).

Emilio Lopez Adanen erranak ere konboka ditzagun Chapoutot-ek aipatzen duenaren osagai:

Arrazismoa eta antisemitismoa ez dira arduragabeko gauzak. Nazien ikusmoldeetik, jaunen arraza arioak beharrezko eta zilegi ditu populu ahulak esklabizatzea eta enda galgarriak suntsitzea. Miranderen garaian, gehiegikeria horien ondorioak ezagunak ziren; politika edo arraza zela, komunistak, ijitoak eta juduak deportatu eta hil zituzten. Juduen holokaustoa orokortasun lazgarri horren osakin aipatuena zen, bakarra ez izanik ere. Auschwitz gertatu eta gero, arraza burgoien nagusitasuna aipatzea, beltz, arabiar eta beste koloredunen aurka mintzatzea, juduen eragin galgarriaz tematzea, ez dira gauza inozenteak. (Lopez Adan, 1998, 48. or.).

[8] NSDAP (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*): Alemaniako Langileen Alderdi Nazionalsozialista (Chapoutot, 2014, 534. or.).

Amaitzeko

Mirande guztiz kontziente zen euskaltasunaren irudikapen berri bat *ex nihilo* sortzen ari zela. Euskaldunen irudikapen demokrata-kristau tradizionala iraultzea: horixe zuen helburu Miranderen euskaldun gudariaren irudiak. Baina Mirandek irudikatutako Euskal Herria, “burgoi, azkar eta krudela, jaunen arrazakoa, mitologia nazi-germaniarren transposizio hutsa da, eta ez du inongo oinarri historikorik. [...] Azken finean, euskaldun baketsu-giristinoa, eta euskaldun bortitz-paganoa, biak dira eraikuntza mitikoak” (Lopez Adan, 1998, 40-50. or.).

Gure ustez, Miranderen “mundu ikuskera” poetikoa eta haren imajinarioa ongi ulertzeko, ezinbestekoa da haren pentsaeraren nondik norako guztiei erreparatzea, eta haren obra osoa sistematikoki aztertzea, haren bidaia ugariak eta intelektual europarrekin hainbat hizkuntzatan trukatu zituen gutunak aintzat hartzea, eta hango eta hemengo aldizkarietan hizkuntza ezberdinetan argitaratutako saiakerak, testuak eta itzulpenak aztertzea.

Bibliografia

- Arcocha, A. (2018). Jon Mirande ans the Ideological Question of National Socialism. In X. Irujo & Q. Solé (arg.), *Nazi Juggernaut in the Basque Country and Catalonia* (249-269. or.). Reno: University of Nevada.
- Arcocha, A. (2020). *Le Basque musclé au coeur tendre versus le Basque combattif*. Éléments de réflexion autour de la pensée poético-politique de Jon Mirande. In Eugène F.-X. Gherardi (arg.), *Des images qui collent à la peau. Ethnotypes de Corse, de Bretagne et d'ailleurs* (291-312. or.). Corteko unibertsitateak 2019ko abenduaren 4an eta 5ean antolatu ikerketa-egunen Aktak UMR CNRS 6240 LISA, L'Accademia corsa di i Vagabondi, l'Association Musanostra. Ajaccio: Alain Piazzola edizioak.
- Azurmendi Otaegi, J. (1978). *Mirande eta kristautasuna*. Donostia: Caja de Ahorros Provincial de Guipúzcoa.
- Carney, S. (2014). *Mordrel, Delaporte, Lainé, Fouéré: génération de l'apocalypse et mystique nationale (1901-1948)*. 3. liburukia (iturriak, bibliografia, katalogoak). Doktore tesia, 2014ko azaroaren 24an aurkeztua. Brest: Université de Bretagne Occidentale.
- Chapoutot, J. (2012). *Le nazisme et l'Antiquité*. Paris: Presses Universitaires de France, *Quadriga* kolekzioan.

- Chapoutot, J. (2014). *La loi du sang. Penser et agir en nazi*. Paris: Gallimard edizioak, *Bibliothèque des histoires* kolekzioan.
- Chapoutot, J. (2017). *La révolution culturelle nazie*. Paris: NRF, Gallimard edizioak.
- Chapoutot, J. (2018). *Comprendre le nazisme*. Paris: Tallandier edizioak.
- Collectif (1962). *Ar Stourmer*, 6. Paris. <<http://bibliotheque.idbe-bzh.org>>
- Conte, E. & Essner, C. (1995). *La Quête De La Race. Une anthropologie du nazisme*. Paris: Hachette edizioak.
- Delesalle, B. (1948). *Sauvegarde de l'Occident. U.F.A.T.* [Union Fédérale Anti-Totalitaire]. Éditions J. Kamminga, Dokkum. Frise. (Pays-Bas). <http://bibliotheque.idbe-bzh.org/data/cle_257/sauvegarde_de_locident.pdf>
- Deschamps, P. (2007). *Une mythologie européenne sous le signe de la croix gammée. L'imaginaire européen des patries charnelles dans les romans de Saint Loup*. Master 1eko ikerketa-lana, Homme, Sociétés, Technologies sailean, Histoire et Histoire de l'Art azpisailean, Bernard Bruneteauren zuzendaritzapean. Grenoble: Pierre Mendès-France Unibertsitatea. HAL Id: <<https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-00277637>>
- Elizalde, A. (2018). *Jon Miranderen Haur besoetakoa (1970) modernitate ukatua*. Doktore tesia, 2018ko azaroaren 29an aurkeztua, *Euskal Ikasketak sailean*. Gasteiz: UPV/EHU, Pessac: Université Bordeaux Montaigne.
- François, S. (2020). *L'occultisme nazi*. Johann Chapoutoten hitzaurrea. Paris: CNRSko edizioak.
- Gil Bera, E. (1991): ikus Mirande, 1991.
- Jaka, A. (2010). Miranderen itzulpen argitaragabe batzuk. *Senez*, 39, 247-299.
- Jeanne, Y. (1974). Un an déjà. *Le Devenir Européen, organe ethniste - socialiste de doctrine et d'information, Spécial Euskadi, Hommage à Jon Mirande*, Nantes, 16-18.
- Larrea, J. M. (arg.). (1985). *Miranderen lan kritikoak*. Iruñea: Pamiela.
- Lebourg, N. (2017). Espaces et violences de l'extrême droite radicale. In F. Bugnon & I. Lacroix (dir.), *Les territoires de la violence politique en France (1962-2012)* (41-68. or.). Paris: Riveneuve. <https://tempspresents.com/2021/05/27/geographie-de-lextreme-droite-radicale/#_ftn1>

- Lopez Adan, E. (1998). Jon Mirande, eskuin muturreko idazlea. *Jakin*, 106, 45-58.
- Mees, L. (2006). *El profeta pragmático. Aguirre, el primer lehendakari (1939-1960)*. Irun: Alberdania.
- Mirande, J. (1984). *Poemak 1950-1966*. Txema Larreak apailatutako edizioa. Iruñea: Pamiela.
- Mirande, J. (1985). *Miranderen lan kritikoak*. José María (Txema) Larreak apailatutako edizioa. Iruñea: Pamiela.
- Mirande, J. (1991). *La Ahijada*. Eduardo Gil Beraren sarrera eta gaztelaniazko itzulpena. Ilargia narrativa. Iruñea: Pamiela.
- Mirande, J. (1992). *Claroscuros / Ilhun-argiak*. Felipe Juaristiren gaztelaniazko itzulpena. Leioa: UPV/EHU.
- Mirande, J. (1995). *Jon Miranderen gutunak (1948-1972)*. Patri Urkizuren edizioa. Zarautz: Susa.
- Mirande, J. (1997). *Jon Mirande orhoituz (1925-1972)*. *Antologia*. Patri Urkizuk apailatutako edizioa. Donostia: KM Kulturunea, Gipuzkoako Foru Al-
dundia.
- Peillen, Tx. (1976). Jon Mirande eta Aipharsorhoren bizia (1925-1972). In *Jon Miranderen idazlan hautatuak (11-29. or.)*. Bilbao: Mensajero. Gero euskal liburuak.
- Peillen, Tx. (2012). *Jon Mirande, olerkaria. (Jon Mirande, poète parisien)*. Bilbo: Euskaltzaindia.
- Peillen, Tx. (2018). Jon Mirande Aypharsoro's Journey from Spengler to Nazism. In X. Irujo & Q. Solé (arg.), *Nazi Juggernaut in the Basque Country and Catalonia (270-277. or.)*. Reno: University of Nevada.
- Peillen, Tx. (2020). L'itinéraire de Jon Mirande Aypharsoro de Spengler jusqu'au nazisme. In Eugène F.-X. Gherardi (arg.), *Des images qui collent à la peau. Ethnotypes de Corse, de Bretagne et d'ailleurs (313-321. or.)*. Corteko unibertsitateak 2019ko abenduaren 4an eta 5ean antolatutako ikerketa-egunen Aktak UMR CNRS 6240 LISA, L'Accademia corsa di i Vagabondi, l'Association Musanostra. Ajaccio: Alain Piazzola edizioak.
- Urkizu, P.: ikus Mirande, 1995, 1997.